

Op het eind van de achttiende eeuw werd er in ons land een vinnige strijd gevoerd tussen de Stadhoudersgezinden (Oranjeklanten) en de Staatsgezinden of Patriotten.

De Patriotten moesten voorlopig het loodje leggen, toen stadhouder Willem V de hulp inriep van zijn zwager de Koning van Pruisen die met een groot leger onze grens overtrok.

Ongeveer 6000 patriotten vluchtten naar Frankrijk. Dat was in 1787.

Zeven jaar later kwamen ze samen met de Franse legers terug. Hun aanvoerder was Generaal Daendels, een van de opvallende figuren uit onze nationale geschiedenis.

Tijdens zijn zegevierende tocht door het zuiden verbleef de generaal met zijn staf een etmaal in De Biest.

We weten dit uit de brieven van de achttiende-eeuwse schrijver en patriot Gerrit Paape, die als een soort oorlogsverslaggever meetrok in het kielzog van het patriottenleger. Hij publiceerde zijn kleurige ervaringen in het boekje: "Republikeinsch Speelreisje van Vrankrijk naar Holland", dat in 1795 in Den Bosch werd gepubliceerd. Een exemplaar berust in de bibliotheek van de K.U.B.

We werden op dit spoor gezet door Jacques J.M. Baartmans, die in het tijdschrift "Brabantia" over Paape enkele artikelen publiceerde.

Een klein gedeelte van de betreffende brief (de elfde) werd in het vorige nummer van De Nieuwsbrief daaruit overgenomen.

Omdat het feit zo markant is, maar vooral omdat de brief zo'n beeldend en instructief relaas bevat van de woon- en leefomstandigheden in onze contereinen op het eind van de achttiende eeuw, leek het me zinvol het betrokken deel hier in zijn geheel te publiceren.

De tiende brief, gedateerd Tilburg 26 Fructidor (13 september) eindigt met de woorden: "Op het oogenblik word mij gezegd mij en mijn karretje gereed te maaken, tegen morgen ogtend ten zeven uren, om naar Biest, een gehucht bij Hilvarenbeek, te vertrekken."

De elfde brief werd verzonden uit Sint Oedenrode en is gedateerd den 30 Fructidor (17 september 1794). Het Tweede Jaar der Fransche Republiek.

WAARDE VRIENDIN!

En dit Biest, is zekerlyk een zeer arm gehugt, maar teffens ook het sentimenteelste en meest romanesque gehugt, dat ik immer gezien heb. Verbeeld u de prachtige, de staatige natuur, in een woesten en onbestudeerden aanleg van wegen en akkers: een schaduwryk geboomte, dat, ongezoget, duizenderlei verscheidenheeden aanbied, die allen treffen en behaagen. Verbeeld u, in dit verruklyk oord, een oneffen grond, hier dor en daar vrugtbaar, waardoor deeze twee uittersten ten sterksten op elkander afsteeken: hutten, want huizen zyn het niet, door de eenvoudigheid opgeslagen en bewoond, en menschen, wien de onschuld van het gelaat en de gulle oprechtheid uit de oogen spreekt, en die voorzeker, spyt hun armoede, gelukkig moeten geweest zyn, - alvorens hier de legers van vrienden of vyanden zig nedersloegen. In en om deezen oord, hadden de franschen hun legerplaats by onzen aankomst: by den avond leverde dit de verrukkelykste vertooning op, door de menigte van legervuuren, die allerwegen gestookt werden; zo dat men dit nederige Biest een groote illuminatie der bekoorlyke natuur kon noemen. Door duizend onregelmatiggeplante boomen heen, zag men de honderden vuuren; zag men lichten en schaduwen, die, - een schilder alleen zien mag, ten einde de heerlijkheid der natuur niet te grabbel gesmeeten worde.

Legervuuren? welk een grootsch denkbeeld, zegt gy, boezemt dit in! en in-dedaad het behoort ook zo. De zoldaat, wanneer het leger zig nederslaat, weten, met een verwonderlyke vaardigheid, hunne hutten, (want tenten gebruikt men weinig,) van takken en stroo opteslaan; zomtyds egter gebeurt het, dat zy geen stroo genoeg kunnen bekomen, of dat zy op posten leggen, waar zy te kort vertoeven, om er de moeite te doen van een hut te bouwen, en in dat geval neemen zy de toevlugt tot het stooken van groote vuuren, om zig tegen de koude nagtlugt te beschermen, om welke vuuren zy zig dan te slaapen leggen: maar deeze vuuren verschillen hemelsbreedte van die gy op uwe zaletten stookt, want, zo als ik dikwils gezien heb, legt men er gansche boomen op, zo dat de vlam, wanneer het hout slegts droog is, huizenhoog opvliegt.

Maak nu zelfs de schilder in van eenige honderden dergelyke vuuren, en dat in een boomryke landstreek, en om die vuuren hussaaren, paarden, zoldaat, wagens, enz.

By dit verruklyk gezigt kryt ook het gehoor zyn aandeel, zingen, muziek, trommels, trompetten, enz. laten zig dan hier, dan daar hooren; met een woord, die een weinigje militair van ziel is, kan hier met het grootste vermaak, den krygsgod Mars op een speelreusje betrappen.

Alles was hier romanesk, alles liep hier zamen, om de edele eenvoudigheid, de nederige grootheid van ziel, en de majesteit der evengelykheid, die verheven leerstukken van het nieuwe fransche geloof, in hun volle kragt te doen kennen. Ik zal er u slegts weinige trekken van leveren. Het hoofdquartier was geplaatst in een ellendige boerenhut, waar een stokoude boer, boerin, derzelve kinderen en kindskinderen, meid, knecht, enz. huisvesteden: echter bestond deeze hut uit niet meer dan twee vertrekken. In het eene vertrek vond men de bureau van het hoofdquartier, het stroo bed van onzen Generaal Daendels, die overal even gerust kan slaapen; de zogenaamde bedden van drie à vier kinderen, die, wilden zy in hunne slaaphokjes klimmen, onvermydlyk over de legerstede van den generaal moesten marcheeren; nog vond men hier het bed of hok van de dienstmaagd, die, eerbaarheids halven verkoos op een stoel te slaapen; eenige stroo-bedden van Officiers, Secretaris, enz. een groote varkenstrog, en verder de belangrykste meubilen van het hoofdquartier, als kaarten, boeken en dergelyken; als mede onze levensvoorraad, van vleesch, brood, wyn, enz. ondertusschen kon ik dit belangryk vertrek met zeven kleine stappen van het een tot het ander einde overwandelen, zo er plaats geweest was. Het andere vertrek was de keuken en de eetzaal, zo wel voor den boer en zyne talryke nakomelingschap; als voor onzen Generaal en zyn grooten nasleep. Twee a drie tafels, van zeer onderscheiden grootte en hoogte en op wankelende beenen; eenige stoelen, in de gedaante van driestallen; vormden de plaats onzer middag en avondmaaltyden. De kok kon gemaklyk, uit de over het vuurhangende pot, het eeten in de hoofdschotel scheppen, en deeze hoofdschotel was een rooden aardenpan, ruuw en geschilferd, en, zo als het zig liet aanzien, dienstig tot zeer verschillende gebruiken. De lepels, vorken, (en hiervan kwamen er nog veel te kort) borden, en wat er meer mogt zyn, waren gelyk aan den boer, dat is te zeggen, oud, krom, vuil, ongemaklyk en onbruikbaar. Onze avondmaaltyd werd verlicht door een kleine smeerige lamp, die naauwlyks zyn verlichtende straaLEN tot het andere einde der gecombineerde tafels kon overbrengen. De schoorsteen besloeg byna de helft van 't vertrek, en overschaduwde de talryke familje van den huisman, den kok, de bedienden en nog eenige anderen. Onze Generaal zat, met nog twee anderen Generaals en de Etat Major aan tafel. Hy zelve zat toevallig in een stoel, die de oude boerin my verzekerde, dat, zedert onheuchlyke tyden, in deeze familje voor een kraamstoel was gebruikt geworden. Eenige onzer zaten op stoeltjes, of driestallen, op een plank, tonnetje, of dergelyken.

Ik schilder u dit toneel, met oogmerk om er, door den tyd, de hoofd-
quartieren van hen neffens te schetsen, die dertig a veertig karren, met
meubilen en voorraad, voor hun Etat Major noodig hebben, en die echter,
met al die pragt en voorzorg, de Carmagnolles geen meester kunnen worden,
of staan durven.

In deeze hut zag ik het geen men in de oude helden zo hooglyk roemde, en
dat kleine volken zo dikwijls onöverwinlyk maakte, de eenvoudigheid van
zedes, naamlyk, de nederigheid des harten, de grootheid van ziel, en de
verhevenheid van bedoeling, die, alle kleinigheden, die niets ter zaake
doen, over 't hoofd ziet, en die zig zelve geheel voldoet, wanneer zy
slegts het groote oogmerk bereikt. De braave Daendels had het zo druk met
zyn edel en groot plan; dat hy voorzeker niets van deeze nederige
omstandigheden heeft opgemerkt.

De nagt, op zulk een avond volgende, was er volkomen aan gelyk. Ik en
myne medgezellen vonden, by geluk, een slaapplaats in een hooi en haver-
schuur, waar ik ten minsten een zeer goeden rust genoot: wanneer men de
kunst verstaat, om op stroo te slaapen, en men stroo genoeg heeft, dan
verscheelt het zeer weinig, of men legt er zo gemaklyk en zo warm op, als
op een middenmatig bed.

Den 28 Vendemiaire ¹⁾ vertrok het leger naar Boxtel, om er den Vyand te
vernestelen.

1) Dit moet zijn 28 Fructidor (15 september).